

lerinin birer el kitabı haline gelmesine ve çok geniş bir coğrafyada uzun süre kullanılmasına sebep olmuştur.

Eserleri. Hemen hepsi astronomiyle ilgili olup üçü Arapça, diğerleri Türkçe yirmi dört eseri bilinmektedir. Osmanlı astronomi tarihi açısından önemlileri şunlardır: **1. Ferah Fezâ** (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2282/3). Kendi icadı olan rub'-i âfâkî adlı bir astronomi aletinin yapım ve kullanımını hakkındadır. Bir mukaddime ile yirmi babdan oluşan kitap Sadrazam Makbul İbrâhim Paşa'ya ithaf edilmiştir. **2. Kifâyetü'l-vakt bi-ma'rife-ti'd-dâir ve fazlihi ve's-semt** (Viyan Kraliyet Ktp., nr. 1430/1, müellif nüshası). 935'te (1529) yazılan eser *Risâle-i Mukantarât ve Risâle fi'l-mukantarât* adlarıyla da bilinir. Rub'-i mukantarât adlı astronomi aletinin özellikleriyle nasıl kullanılacağından bahseden risâlenin zamanımıza 120'ye yakın nüshası gelmiştir. **3. Risâle-i Usturlâb-i Selimî** (Süleymaniye Ktp., Serez, nr. 1923). 951 (1544) yılında kaleme alınan kitap kendi geliştirdiği bir usturlap türünün kullanılışıyla ilgilidir. Bir mukaddime ile kırk beş bab halinde düzenlenen eser, klasik astronominin en önemli aletlerinden olan usturlabın tarihi açısından büyük önem taşımaktadır. **4. Teshî-**

lû'l-mikât (Kandilli Rasathânesi Ktp., nr. 44). 935'te (1529) rub' tahtasının (rub'-i müceyyeb) yapımı, özellikleri ve kullanımı üzerine bir mukaddime ile yirmi beş bab olarak telif edilen eserin kütüphanelerde beş ayrı içerikli 100'e yakın nüshası vardır. Bu durum, müellifin zaman içerisinde çalışmasını tekrar ele alıp yeni tecrübelerini eklediğini göstermektedir. **5. İ'lâmü'l-ibâd fi'l-âlâmî'l-bilâd** (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 5633, müellif nüshası). Fas'tan Çin'e kadar 100 büyük şehrin İstanbul'a kuş uçuşu uzaklığını, enlem ve boylamını, kiblesinin sapma açısını, ayrıca en uzun ve en kısa günler gibi çeşitli astronomi ve coğrafya bilgilerini içerir; 931 (1525) yılında kaleme alınmış olup Kanûnî Sultan Süleyman'a ithaf edilmiştir. Müellif mukaddimede İstanbul'u dünyanın merkezi gördüğünü belirtmekte ve seçtiği şehirlerle bir anlamda Osmanlı hilâfet ufkunun sınırlarını çizmektedir. Eserin otuzdan fazlası İstanbul kütüphanelerinde olmak üzere pek çok nüshası bulunmaktadır. **6. Tuhtetü'z-zamân ve harîdetü'l-evân** (İstanbul Arkeoloji Müzeleri Ktp., nr. 1087). Müellifin en önemli ve hacimli çalışmalarından biri olan eserde astronomi, coğrafya ve kozmografya ile ilgili konular ayrıntılı biçimde incelenirken yedi iklim, dağlar, denizler, nehirler ve önemli şehirlerden de bahsedilir. Mustafa b. Ali 932'de (1526) yazdığı bu kitabında Çağmî'nin *el-Mûlahhas fi'l-hey'e'si*, Kadîzâde Rûmî'nin bu esere Zekerîyâ, Demîrî'nin *Hayâtü'l-hayevân*'ı ve Zekerîyâ el-Kazvî'nin *'Acâ'ibü'l-mahlûkât*'ından geniş ölçüde faydalanmıştır (diğer çalışmaları ile ona ait olduğu düşünülen altı Türkçe eser için bk. İhsanoğlu v.dğr., I, 177-179).

BİBLİYOGRAFYA :

Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 286; *Keşfü'z-zunûn*, I, 118, 366, 407, 519; II, 1501; *Sicill-i Osmânî*, IV, 376-377; *Osmanlı Müellifleri*, III, 300-301; Brockelmann, *GAL*, II, 168; *Suppl.*, II, 216; İbrahim Hakkı Akyol, "Tanzimat Devrinde Bizde Coğrafya ve Jeoloji", *Tanzimat I*, İstanbul 1940, s. 518; *İzâhu'l-meknûn*, I, 203; *Hediyyetü'l-'ârifîn*, II, 435; Abdülhak Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, İstanbul 1970, s. 83, 92-93; Sâlim Ayduz, *Osmanlı Devleti'nde Münecimbaşılık ve Münecimbaşılar* (yüksek lisans tezi, 1993), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 152-153; a.mlf., "Mustafa b. Ali Muvakkit", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, II, 289-290; Ekmeleddin İhsanoğlu v.dğr., *Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi*, İstanbul 1997, I, 161-179; Cevat İzgi, *Osmanlı Medreselerinde İlim*, İstanbul 1997, I, 433, 440, 441, 446, 450; II, 254-255; F. Taeschner, "Osmanlılarda Coğrafya" (trc. Hamid Sadi), *TM*, II (1928), s. 285.

İHSAN FAZLIOĞLU

MUSTAFA ANBER AĞA

(ö. 1095/1684)

Hattat ve bestekâr.

İstanbul'da doğdu ve burada yaşadı. Babasının adı Mehmed'dir. Küçük yaşta saraya alınarak Enderun'da özellikle hat ve müsikide kendini yetiştirdi. Hattaki hocası Belgradî Mehmed Efendi'den nesih ve sülüs öğrenerek icâzet aldı. Neshinin sülûsten daha ileri olduğu söylenir. Sarayda meşk hocalığı yaptı, rikâbdâr-ı şehriyârlar arasına girdi. Köprülü Mehmed Paşa'ya karşı aldığı tavır sebebiyle 1067 Cemâzîyelâhîrinde (Mart 1657) kapıcıbaşılıkla çerağ edildi. *Devhatü'l-küttâb*'da hayatının son dönemlerinde yeniden saraya alınıp kâtip ve muallimlik görevlerinde bulunduğu kaydedilmektedir. 1095'te (1684) vefatı üzerine Himmetzâde Abdî Efendi şu tarih mısraını kaleme almıştır: "Bu dükân içinde kalmadı nişânı Anber'in". *Sicill-i Osmânî*'de yer alan, 1067 (1657) yılını takip eden seneler içinde öldüğüne dair ifade doğru değildir. Mustafa Anber Ağa, hattatlığının yanı sıra bestekârlığı ile de dönemin müşikişinasları arasına girmiştir. Bazı el yazması güfte mecmualarında bestelerine rastlanmaktaysa da notası günümüze ulaşan eseri bulunmamaktadır. Sadettin Nüzhet Ergun sözleri Niyâzi-i Mısrî'ye ait, "Bir kimse aceb yok mu ki bu sî-nemi yâram" mısraıyla başlayan evîç, "Ey bülbül-i şeydâ yine efgâna mı geldin" mısraıyla başlayan uşşak makamındaki iki ilâ-hisinin güftesini kaydetmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Suyolcuzâde, *Devhatü'l-küttâb*, s. 83-84; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 538; *Sicill-i Osmânî*, IV, 395; Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1942, I, 41, 77-78.

NURİ ÖZCAN

MUSTAFA ÂSİM EFENDİ

(bk. ÂSİM EFENDİ, Mekkiâzâde).

MUSTAFA ÂŞİR EFENDİ

(bk. ÂŞİR EFENDİ).

MUSTAFA BEHCET EFENDİ

(bk. BEHCET MUSTAFA EFENDİ).

Mustafa b. Ali'nin *Ferah Fezâ* adlı eserinin ilk sayfası (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2282/3)

